

Біля класної дошки

Ігор КОЛЯДА, Павло ЮРЧИШИН

Методика формування уявлень про суспільно-політичне життя при вивченні теми:
«Реформація в Німеччині»
(Всесвітня історія. 8 клас)

Ігор Коляда,

доктор історичних наук, професор,

Павло Юрчишин

(м. Київ)

МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ УЯВЛЕНЬ ПРО СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНЕ ЖИТТЯ ПРИ ВИВЧЕННІ ТЕМИ: «РЕФОРМАЦІЯ В НІМЕЧЧИНІ» (Всесвітня історія. 8 клас)

Тема уроку: Реформація в Німеччині.

Мета уроку: розкрити становище та розвиток католицької церкви напередодні розгортання Реформації; з'ясувати етапи Реформації в Німеччині; схарактеризувати основні ідейні засади М. Лютера, Ж. Кальвіна; висвітлити причини, перебіг подій та наслідки селянської війни 1524–1525 рр.; розвивати в учнів уміння аналізувати, зіставляти, робити висновки; виховати толерантне ставлення до протилежно полярних думок, активну громадську позицію, політичний плюралізм.

Цільові завдання:

- проаналізувати внутрішньополітичний німецьких земель напередодні розгортання Реформації;
- охарактеризувати основні етапи Реформації в Німеччині;
- висвітлити основні ідейні засади М. Лютера, Ж. Кальвіна;
- визначити причини, перебіг подій та наслідки селянської війни 1524–1525 рр.;
- закріпити уміння працювати з історичними поняттями та термінами;
- зиховувати національну самосвідомість, толерантне ставлення до протилежно полярних думок, активну громадську позицію, політичний плюралізм.

Тип уроку: засвоєння нових знань.

Основні дати та події:

- 1517 р. – виступ Лютера проти індульгенцій;
- 1524–1525 рр. – Селянська війна у Німеччині.

Очікувані результати.

Учні зможуть:

- назвати історичний період Реформації, видатних діячів Реформації;
- навести приклади кризових явищ у католицькій церкві;
- описати основні відмінності між протестантизмом та католицизмом;
- визначити причини, перебіг подій та наслідки селянської війни 1524–1525 рр.

Навчально-методичне забезпечення:

Всесвітня історія: підруч. для 8 класу загальноосвіт. навч. закладів / С. В. Д'ячков, С. Д. Литовченко. – Х.: Вид-во «Ранок», 2016. – 256 с.: іл.

Всесвітня історія: підруч. для 8 класу загальноосвіт. навч. закладів / Н. Г. Подоляк, І. Б. Лукач, Т. В. Ладиченко. – К.: «Генеза», 2016. – 240 с.: іл.

Атлас Всесвітня історія Новий час 8 клас (XV–XVIII ст.). – К.: Картографія, 2018

Ладиченко Т. В., Камбалова Я. М. Всесвітня історія для 8 класу. Робочий зошит. – К.: «Генеза», 2016. – 88 с.

Хід уроку.

I. Актуалізація опорних знань та мотивація діяльності.

Вступна бесіда за запитаннями:

1. Які погляди у християнській церкві називають єретичними?
2. Чому виникали єресі?
3. Хто такі єретики?
4. Якого характеру набували єресі?

5. У чому суть вчення альбігойців та вальденсів?
6. Якими методами католицька церква боролася з ересями та їхніми натхненниками?
7. Що таке інквізиція?
8. Що таке Велика схизма? Яким и були її причини та наслідки?
9. Чому в середні віки католицькій церкві вдавалося приборкувати єретичні рухи?

При вивченні теми уроку ми розкриємо становище та розвиток католицької церкви на межі XV–XVI ст., з'ясуємо причини появи нового віровчення, яке поставить під загрозу існування самої католицької церкви, обумовить релігійний розкол в Європі та визначить розвиток народів Європи та світу у майбутньому.

II. Вивчення нового матеріалу.

План теми уроку:

1. Німеччина напередодні Реформації.
2. Католицька церква на межі XV–XVI ст.
3. Мартін Лютер і початок Реформації.
4. Народна реформація.
5. Народження протестантизму.

1. Німеччина напередодні Реформації.

Вчитель, застосовуючи прийом **доведення та тематичну карту**, характеризує становище Священної Римської імперії у XVI ст.

У XVI ст. під пишною назвою «Священна Римська імперія німецької нації» приховувалася роз'єднана й роздроблена країна, основу якої складала німецькі землі. Так, до складу імперії належали численні князівства, герцогства, єпископства, незалежні міста й землі. Насправді імператори влади не мали, їх обирали курфюрсти, які прагнули обмежити вплив центральної влади. У країні не існувало єдиних законів, єдиної монети й війська.

Отже, на політичній карті територія тогочасної Священної Римської імперії нагадувала «клаптикову ковдру».

Завдання учням на первісне закріплення:

- На контурній карті окресліть кордони Священної Римської імперії німецької нації.

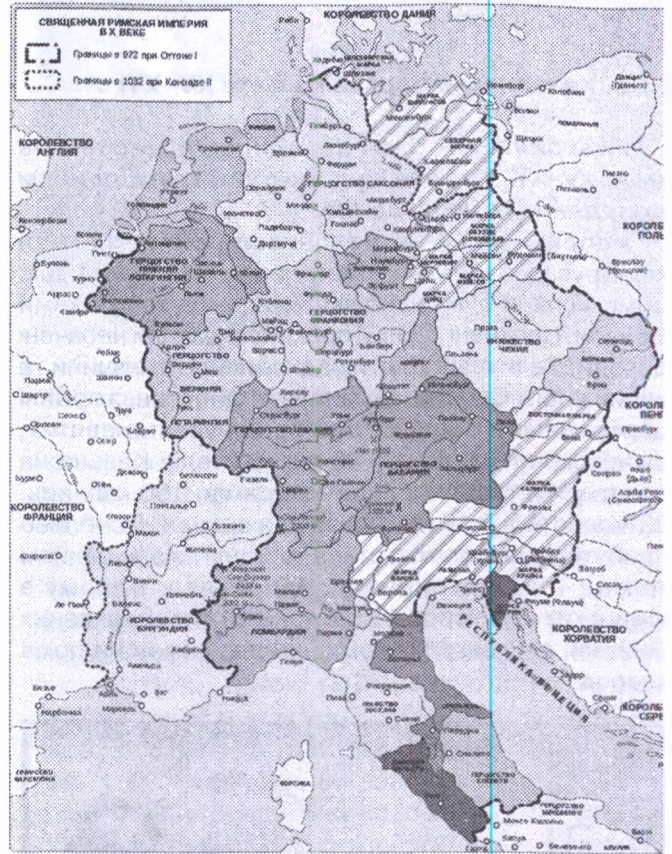
- Чому влада імператора була обмеженою? Використовуючи пояснення, вчитель розкриває зміст терміну «курфюсти».

Курфюрсти – правителі найбільш заможних німецьких земель.

Завдання учням на первісне закріплення:

- Занотувати визначення терміну.

Характеризуючи розвиток господарства на німецьких землях, вчитель використовує прийом **міркування**.

Господарство на німецьких землях розвивалося вкрай нерівномірно. У чому це виявлялось? Так, на всю Європу були відомі німецькі ярмарки. Місцеві рудокопи вважалися найдосвідченішими у світі. Процвітала торгівля з іншими країнами. У деяких галузях економіки міцнішали капіталістичні відносини, з'явилися власники великих капіталів. Вони вкладали свої кошти в гірничу справу, торгівлю, банки й лихварство. Німецькі банкіри давали гроші в борг римським папам, королям та імператорам. Разом з тим, більша частина німецьких земель занепадала. Розвиток торгівлі всередині Німеччини стримувався різними обмеженнями, заборонами, відсутністю єдиної грошової системи. Численні міста скоріше нагадували невеликі селища. Провідна роль у їхньому житті належала сільському господарству (виноградарство, виноробство, тваринництво тощо). Більшість селян перебувала в особистій і господарській залежності від власників землі – феодалів.

Отже, нерівномірність розвитку господарства обумовлювалась як політичною роздробленістю, так різними обмеженнями, заборонами, відсутністю єдиної грошової системи, що стримували розвиток Німеччини в цілому.

Завдання учням на первісне закріплення:

- Які нові явища з'явилися у господарстві Німеччини?

- Перелічіть чинники, що стримували її економічний розвиток?

2. Католицька церква на межі XV–XVI ст.

Розкриваючи стан католицької церкви на межі XV–XVI ст., **вчитель** використовує прийом **доведення та ілюстрацію**.

Наприкінці XV ст. не існувало сили, здатної конкурувати з могутньою католицькою церквою. Так, римські папи були найбільшими землевласниками Європи. Церковні землі й промисли давали небачені доходи. Величезні кошти надходили з Німеччини та інших країн Європи від виплати десятин, торгівлі церковними посадами, за пошанування святих, різних ікон і мощів. На 30 тис. жителів Кельна на початку XVI ст. припадало 19 храмів, 100 каплиць, 22 монастирі й 12 притулків для прочан. Особливо прибутковою справою стала торгівля «відпущенням гріхів» – індульгенціями. Наприклад, одному з німецьких курфюрстів належало 19 тис. церковних реліквій, він «викупив гріхи» на два мільйони років вперед.

Отже, у Німеччині католицька церква не зустрічала опору з боку світської влади й повною мірою користувалася політичною роздробленістю країни.

Зміст терміну «**індульгенція**» **вчитель** розкриває прийомом **пояснення з використанням ілюстрації**.

Індульгенція (або відпуст) – це повне або часткове зняття тимчасового покарання за гріхи.

Завдання учням на первісне закріплення:

- Занотувати визначення терміну.
- У чому автор вбачає негативне значення практики продажу індульгенцій?

Використовуючи **образну розповідь та тогочасну карикатуру**, **вчитель** формує уявлення в учнів про спосіб життя католицького духовенства.

Спосіб життя римських пап мало відрізнявся від способу життя світських правителів. Вони передавали своїм родичам вигідні посади, безконтрольно розпоряджалися церковним майном, втручалися в політичне життя європейських держав. Услід за папами багато єпископів і абатів безсоромно наживалися, використовуючи своє особливе положення в суспільстві. У той самий час рівень життя й доходи парафіяльних священиків нічим не відрізнялися від доходів їхніх парафіян – простих городян і селян.

Завдання учням на первісне закріплення:

- Що було спільним у житті світського феодала та вищого церковного духовенства?
- Які негативні риси у житті католицького духовенства критикує сучасник?

Наслідки негативних явищ в житті церкви **вчитель** розриває за допомогою **стислої характеристики з використанням логічної схеми**.

Негативні явища в житті церкви мали такі наслідки:

по-перше, падіння авторитету пап і духовного стану в цілому;

по-друге, наростання невдоволення серед різних соціальних груп, бо нескінченні церковні побори зачіпали їхні матеріальні інтереси;

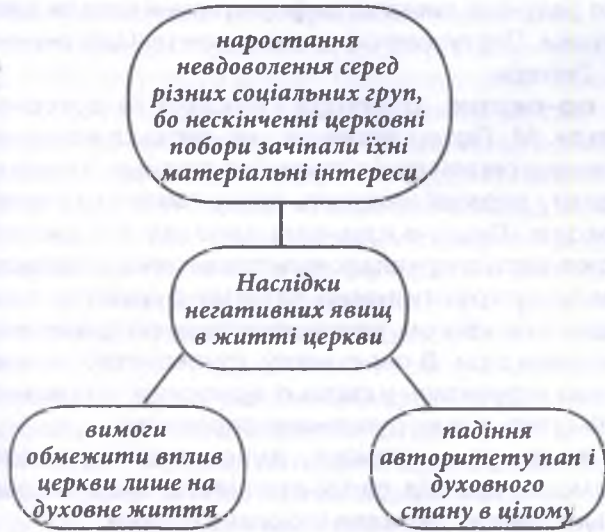
по-третє, усе голосніше лунали вимоги обмежити

вплив церкви лише турботою про духовне життя парафіян.

Отже, наприкінці XV – на початку XVI ст. католицька церква опинилася на межі глибокої кризи, що охопила всі сфери релігійного життя.

Завдання учням на первісне закріплення:

- Занотувати схему.

3. Мартін Лютер і початок Реформації.

Уявлення про **Мартіна Лютера (1483–1546)** вчитель формує за допомогою **біографічної довідки з використанням портретного зображення XVI ст.**

На початку XVI ст. доля католицької церкви опинилася в руках нікому невідомого ченця **Мартіна Лютера (1483–1546)**. Він народився в сім'ї рудокопа в Ейслебені (Саксонія). Усупереч волі батька Мартін Лютер залишив навчання на юридичному факультеті Ерфуртського університету, став монахом-августинцем і

повністю присвятив себе служінню Господу. Життя Лютера було тісно пов'язане з містечком Віттенберг (2,5 тис. жителів, чотири церкви, два монастирі й університет). Тут він став священником Замкової церкви й професором місцевого університету.

Завдання учням на первісне закріплення:

- Занотувати дати життя М. Лютера.

Уявлення про особистість Мартіна Лютера вчитель формує за допомогою **історико-психологічного портрету з ілюстрацією.**

Якщо в давньогрецьких епічних переказах «блискавки» вергали з небес на землю, як правило, безсмертні боги, передовсім Великий Зевс-Громобоець, то в нашому випадку в ролі «Зевса» (у цій метафорі менше іронії, аніж може здатися!) виступив німецький упертий, розумний, вольовий, обдарований і, головне, совісний хлопець Мартін Лютер, який походив із селянської родини доволі скромного достатку (його діди й прадіди, Людери, орали землю у селі Мьора на Тюрингії), батько Ганс, ціною неймовірно важкої праці, переїхавши у містечко Мансфельд поблизу Мьори та влаштувавшись там рудокопом на шахту, вибився «у люди» завдяки лютій, жорсткій економії буквально на всьому і суто німецькій дбайливості (Лютер потім згадував, що голоду він, його брати й сестри не знали, проте рахували кожен копійку, а мати його, Маргарита, збирала хмиз у лісі нарівні з найбіднішими городянками...). У 1501 році 18-річний юнак стає студентом Ерфуртського університету, з ранку до пізньої ночі вивчає античних та середньовічних класиків філософії і богослов'я (Платон, Аристотель, Блаженний Августин, Фома Аквінський), досконало опановує давньогрецьку мову та латину. Батько мріяв, аби він став юристом; Мартін відповів, що ненавидить цих «канцелярських убивць», які обирають простих людей — і юристом не буде, а вирішив стати священником, що й трапилось у 1505 р.

Отець Мартін Лютер відрізнявся неординарними здібностями та власними світоглядними поглядами. Лютер вирізнявся мужнім, твердим характером, був цілеспрямованим, впертим, сміливим. Незважаючи на це, багато сучасників відзначали його добродушність і схильність до компромісних рішень. Реформатор мав чітку позицію, прагнув до справедливості в усьому, домагався правди. На формування життєвих установок Мартіна Лютера багато в чому вплинула його спрямованість до Бога, пристрасна причетність до віри. Він постійно відчував свою гріховність, страждав від цього і прагнув змінити такий стан речей. Це призвело до того, що він відкинув старі католицькі погляди

і розгорнув боротьбу з застарілими навчаннями католицького світу. У релігійних поглядах Лютера можна простежити його особистий життєвий досвід, його вперту, але справедливу натуру. Ця людина з наполегливістю і завзятістю домагався визнання своїх поглядів, виступав за прийняття нового сенсу духовності і вірування. Однак, переконання Лютера протягом усього його життя зазнавали постійних змін і нововведень. Переживання стану духовного звільнення і нестерпного внутрішнього спустошення, безсумнівно, позначилися на поглядах Лютера.

Отже, Мартін Лютер вважається значною історичною постаттю, яка своїм неоднозначним баченням цього світу змогла вплинути на модернізацію церковних і загальнокультурних засад тогочасного суспільства, що значною мірою вплинуло на розвиток всієї західної капіталістичної цивілізації.

Уявлення про початок Реформації вчитель формує за допомогою розповіді.

Реформація почалася зі звичайної події. На околицях Віттенберга з'явилися посланці місцевого архієпископа, які діловито торгували індульгенціями. 31 жовтня 1517 р. Лютер, як оповідає легенда, що з'явилась згодом, вважають, прибив до дверей своєї церкви «95 тез», хоча насправді цього не було, М. Лютер, будучи правомірним віруючим і підданим, написав листа єпископу, у якому різко засудив торгівлю «спокутою гріхів». Він хотів виправити й зміцнити Всесвітню церкву, нагадати про євангельські ідеали бідності й рівності серед християн. Це був перший, ще несміливий крок на шляху боротьби з вадами католицької церкви. «Тези», які було надруковано друзями, досить швидко поширилися по всій Німеччині. Десятки тисяч людей схвально сприйняли ідеї ченця з Віттенберга.

Отже, публікація «95 тез» М. Лютера знаменувала початок Реформації в Європі.

Завдання учням на первісне закріплення:

- Занотувати дату початку Реформації.

- Чому тези М. Лютера отримали підтримку серед населення Німеччини?
- Яке значення мала публікація «95 тез»?

Використовуючи розгорнуту характеристику, вчитель формує уявлення про погляди М. Лютера. Опираючись на підтримку деяких німецьких князів, рицарства й бюргерів, Лютер із кожним кроком усе рішучіше вимагав реформування католицької церкви. Поступово сформувалися такі ідеї вчення М. Лютера:

по-перше, розподіл світської та духовної влади. М. Лютер зазначає, що світська влада не повинна сягати далі тіла і майна людини. У всьому іншому державі належить право вимагати повної покори. Лише в єдиному випадку він визнає можливість опору владі: коли правителі зневажають свободу християнина самому будувати свої відносини з Богом, у випадку втручання правителів у справи віри. В свою чергу, духовенство не має права втручатись у світські відносини, а повинно займатись тільки духовними справами;

по-друге, церква, духовенство мають відмовитись від своїх привілеїв. Відстоював самостійність держави стосовно церкви;

по-третє, єдине джерело віри міститься у Святому Письмі. Тому складене людьми Святе передання (постанови церковних соборів, твори «отців церкви», папські булли) не може бути непогрішимою істиною; Лютер заперечував чернецтво, поклоніння святым, шанування ікон, пости, численні церковні свята;

по-четверте, проголошення принципу "виправдання однією вірою", що означало відмову від посередництва духовенства між віруючими і Всевишнім, що мало на меті збереження і оновлення християнства, яке, як він вважав, через помилкову поведінку католицької церкви і гріховного стилю папського престолу було на межі розпаду;

по-п'яте, з семи християнських таїнств у Євангелії є тільки два – хрещення й причастя, які однаково доступні кожному християнину.

Таким чином, Лютер заперечував роль церкви як посередника між Богом і людиною, його євангелічні ідеї стали основою реформаційного руху в Європі, що мало руйнівні наслідки для католицької церкви.

Завдання учням на первісне закріплення:

- Занотувати основні ідейні положення вчення М. Лютера.
- Які положення у вченні Лютера становили найбільшу загрозу для панівного становища католицької церкви?
- Чому Папа римський негативно сприйняв реформаційні ідеї М. Лютера?

Уявлення про події Вормського рейхстагу вчитель формує за допомогою **образної розповіді**.

Спроби вмовити Лютера зректися своїх поглядів закінчилися провалом. Своїм противникам монах пропонував спростувати його погляди текстом Біблії, який знав напам'ять. У відповідь на спалення його книг церквою Лютер спалив папську буллу, а Папу оголосив Антихристом. Користуючись гарантіями недоторканності, у 1521 р. Лютер прибув на рейхстаг у місто Вормс. Народ зустрічав його з радістю. На засіданнях рейхстагу Лютер непохитно відстоював свої переконання. Обурений імператор залишив зал засідань. Дорогою додому озброєні люди захопили Лютера й відвезли в невідомому напрямку. Та заступник Лютера курфюрст Фрідріх Мудрий врятував його від розправи й сховав у своєму замку під ім'ям «рицаря Георга». Тут Лютер уперше переклав із латини німецькою мовою текст Нового Заповіту. Доступний і зрозумілий текст Євангелія став потужною зброєю в боротьбі проти католицизму й за поширення лютеранства. Лютер вважав, що Реформацію повинні здійснити німецькі князі. Проте на його заклик відгукнулися широкі верстви населення Німеччини. Однак єдності в поглядах на цілі й результати Реформації серед її учасників не було.

Отже, засідання Вормського рейхстагу засвідчили широку підтримку ідей М. Лютера серед більшості населення Німеччини, що забезпечило моральну підтримку особистості реформатора.

Реформація підривала економічну могутність католицької церкви, створювала умови для встановлення нових норм і форм економічних відносин. Лютеранський рух охопив майже всі країни Західної Європи.

Завдання учням на первісне закріплення:

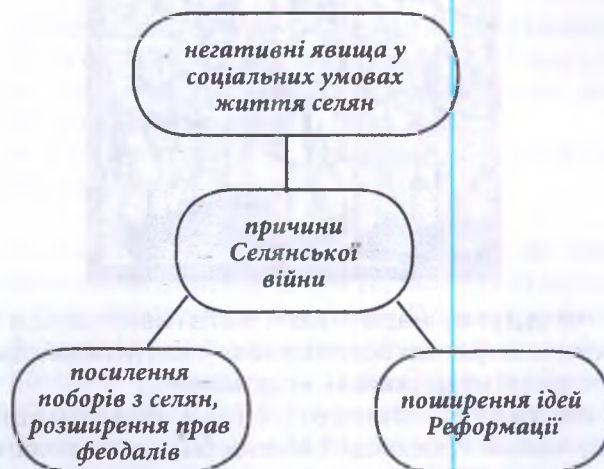
- Які верстви населення підтримували вчення М. Лютера? Чому?
- Як був налаштований пересічний міщанин до прибуття М. Лютера до рейхстагу?
- У чому полягала важливість перекладу Євангелія з латини на німецьку мову?

Формуючи практичні компетентності, **вчитель організовує самостійну роботу учнів**.

Із Вормського едикту імператора Священної Римської імперії Карла V (1521 р.):

«Ми бажаємо, щоб ніхто не брав вищезгаданого Лютера на проживання, не давав йому ні їсти, ні пити, не переховував його, не надавав йому словом або ділом, потай або явно допомоги та сприяння. Де б він не з'явився, заарештуйте його й відправте під наглядом до нас... За таку святу справу ви отримаєте гідну нагороду. Ми нагадуємо, щоб

ніхто не купував, не продавав, не читав, не тримав у себе, не переписував, не друкував вищезгадані твори Лютера, видані до цього часу латиною або німецькою... Нагадуємо також, щоб ніхто не дотримувався вчення, не підтримував його, не поширював і не захищав».

Проаналізуйте документ та підготуйте відповіді на запитання:

1. Якими методами влада намагалася боротися із вченням Лютера?
2. Як ви вважаєте, чи засвідчує цей документ, що Лютера підтримували жителі Німеччини?

Зміст поняття «лютеранство» вчитель розкриває прийомом пояснення.

Лютеранство — напрямок протестантизму, який поклав у віровчення не лише ідеї реформування церкви, але і свій власний духовний досвід. Сьогодні у світі понад 70 млн лютеран (Німеччина, Скандинавія, США та ін.)

Завдання учням на первісне закріплення:

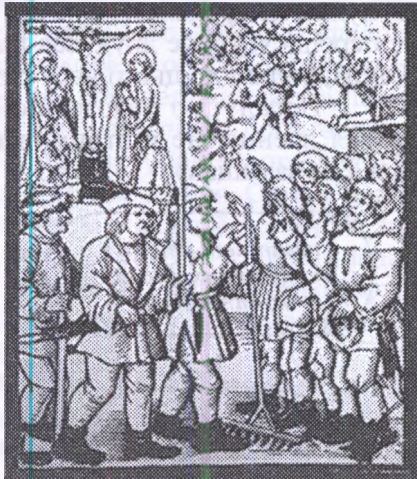
- Занотувати значення терміну.
- На контурній карті вказати країни, в яких поширене лютеранство.

4. Селянська війна та народна Реформація в Німеччині.

Уявлення про причини Селянської війни вчитель формує, використовуючи **стислу характеристику та структурну схему**.

На початку XVI ст. німецьке суспільство переживає гостру соціально-політичну кризу, яка у 1525 р. спричинила всенародне повстання. Основними причинами розгортання Селянської війни, що охопила всю Південно-Західну й Середню Німеччину, були:

по-перше, посилення поборів з селян, розширення прав феодалів;

по-друге, наростаючі негативні явища у соціальних умовах повсякденного життя селянства (викликані неврожаями, епідеміями);

по-третє, поширення ідей Реформації, радикальні проповіді Т.Мюнцера, які отримали палкий відгук серед пригніченого феодалними й церковними поборами селянства.

Отже, Селянська війна була спричинена соціально-економічними та суспільно-політичними причинами XVI ст.

Завдання учням на первісне закріплення:

- У чому проявлялись кризові явища німецького суспільства? У що вони вилились?
- Які основні причини розгортання Селянської війни?

Уявлення про Селянську війну **вчитель** формує, використовуючи прийом пояснення.

Селянська війна (1524–1525 рр.) – народне повстання, що охопило всю Південно-Західну й Середню Німеччину. Рушійною силою повстання були малозабезпечені верстви селянства, які зі зброєю в руках піднялися (понад 200 тис. осіб). М.Лютер намагався зупинити повсталих: «Я не хотів би, щоб Євангеліє відстоювалося шляхом насильства і пролиття крові». Проте вожді повстанців жадали крові й свободи. Повсталі вимагали скасування особистої залежності, передачі землі тим, хто її обробляє. Селяни штурмували й грабували монастирі й замки, чинили жорстокі розправи над священниками, феодалами та їхніми родинами.

Завдання учням на первісне закріплення:

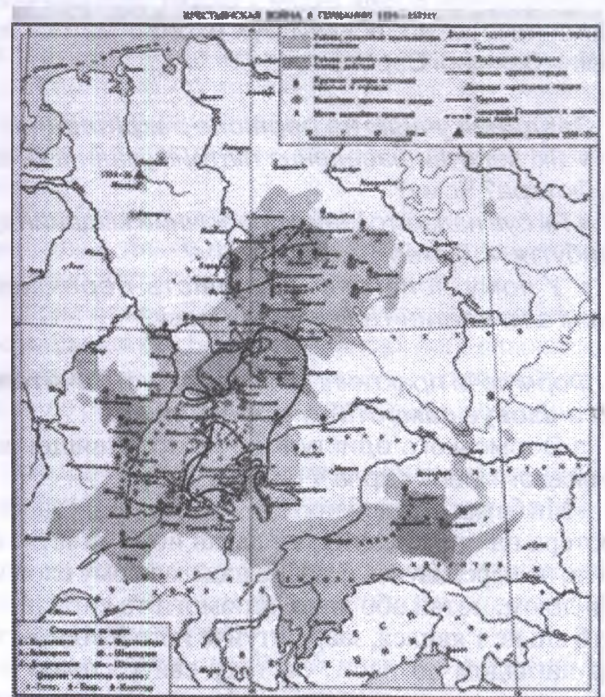
- Занотувати роки Селянської війни.
- На контурній карті вказати основні райони поширення Селянської війни.

Використовуючи **історико-біографічний портрет з елементами наочності, вчитель** формує уявлення в учнів про Т.Мюнцера.

Найзавзятішим прихильником Реформації

був мандрівний проповідник Томас Мюнцер. «Час диспутів минув», – вважав Т.Мюнцер. Він звинувачував М.Лютера в нерішучості й закликав до активної збройної боротьби проти всіх гнобителів простого народу, за негайне встановлення «царства Божого» на землі.

Народився Т.Мюнцер близько 1490 р. в містечку Штольберг, що у регіоні Гарських гір. Походив, за чутками, з родини шанованого майстра, карбувальника монет. У 1503 році через безробіття, батьки Томаса переселилися в Кведлінбург, де знаходився місцевий монетний двір. Про дитинство і юність Мюнцера відомо дуже мало. У 1506 році він поступив в Лейпцизький університет, де займався філософією, теологією і медициною. Надалі він отримав ступінь магістра вільних мистецтв та бакалавра теології. Володіючи блискучими здібностями, Мюнцер цілком міг зробити університетську кар'єру, однак чиста наука ніколи його не приваблювала. Все його життя пройшло в поневіряннях країною та у проповідях перед бідняками. Особисті потреби Мюнцера завжди залишалися дуже скромними. Він задовольнявся найпростішою їжею і не думав про новий одяг. Намагаючись заощадити на папері, він писав на клаптиках, на рахунках — скрізь, де залишалось чисте місце, навіть між рядками і на берегах чужих листів. Єдиною розкішшю, яку він собі дозволяв, були книги. На них він витрачав більше, ніж дозволяли кошти, і постійно був винен книготорговцям. Радикальні погляди були властиві Мюнцеру вже в юності. Мюнцер відправився у Віттенберг, де зустрівся з Лютером.

В майбутньому їм належало стати непримиренними ворогами. Але в той час протиріччя, які розділяли їх, ще не дозріли. Мюнцер сподобався Лютеру, і той виклопотав для нього в 1520 р. місце проповідника в Цвікау. З цього часу агітація Мюнцера починає виходити за рамки традиційного

лютеранства. Розмах революційних подій у Німеччині, успіхи Реформації переконували Мюнцера в реальності прийдешнього загальносвітового соціально-політичного перевороту, в результаті якого буде встановлене «царство Боже» на Землі. Влітку 1521 року Мюнцер відвідав розбурхану опозиційним рухом Чехію. Тут він опублікував «Празький маніфест», в якому виклав основні положення свого революційного вчення і розуміння Реформації. Томас Мюнцер закликав рудокопів Чехії відродити бунтівні традиції таборитів. Незабаром Альштедт став головним центром Реформації у всій Тюрингії. У своїх проповідях Мюнцер закликав ставитися до католицьких храмів, як до ідолівських капищ. Натхненний ним натовп в березні 1524 року спалив в Маллербасі каплицю, знамениту своєю чудодійною іконою. Цей вчинок наробив багато шуму і звернув на Мюнцера загальну увагу.

Тим часом виступи Мюнцера ставали все більш непримиренними. У своїх проповідях, звернених до городян, він говорив, що мюльхаузенці не зобов'язані підкорятися ніякій владі, не повинні платити будь-кому подати і що католицьке духовенство повинно бути вигнаним. Він закликав ввести в місті владу громади і таким чином встановити принцип справедливості і загальної користі. Його вчення незабаром дало результат. В Мюльхаузені почалися погроми монастирів і церков: плебеї розбивали статуї, рвали священні покриви, жбурляли в бруд ікони. Далі більше – з'явилися вимоги скасування всіх податків і поборів, вигнання попів і передача влади громаді, яка обрала Вічну раду і керувалася у свій політиці Божим словом. Побачивши здичавілий натовп, бургомістри та члени ради поспішили зникнути. Чималими зусиллями магістрату вдалося відстояти владу, і Мюнцеру довелося втекти.

Під час Селянської війни Томас Мюнцер і його нечисленні учні (насамперед, анабаптисти)

пересувались Середньою і Південно-Західною Німеччиною, закликаючи до повстання. Проте, 15 травня 1525 року його загін був розгромлений біля міста Франкенхаузен об'єднаним військом німецьких князів, а сам очільник, потрапивши у полон, був страчений після жорстоких катувань.

Завдання учням на первісне закріплення:

- Занотувати основні події з життя Т. Мюнцера.
- Чому відбулись погіршення стосунків між М.Лютером і Т.Мюнцером
- У чому полягали відмінності у вченнях М.Лютера і Т.Мюнцера?

Уявлення про ставлення М. Лютера до повсталих селян **вчитель** формує, використовуючи прийом **посилання на твір**: Про ставлення реформатора до повсталих селян ми дізнаємось із памфлету самого Мартіна Лютера «Проти розбійницьких і грабівницьких зграй селян», в якому він заявляв: «Кожен, хто може, повинен рубати їх, душити й колоти, таємно і явно, так само, як убивають скажену собаку... Тому, любі добродії... не слід виявляти до селян хибного милосердя».

Отже, М.Лютер не підтримував повсталі селянські загони.

Завдання учням на первісне закріплення:

- Яким було ставлення М. Лютера до повсталих селян? Чому?

Уявлення про події селянської війни **вчитель** формує, використовуючи прийом **доведення**.

Селянська війна була приречена на поразку. Так, селянські загони, які діяли розрізнено, були погано озброєні й не навчені військової справи, й тому швидко розбиті. Так, у вирішальній битві війська імператора й найманці вчинили люту розправу над повсталими, у якій загинуло понад 5 тис. чол. Полоненого Мюнцера після страшних катувань стратили. Після поразки Селянської війни справа Реформації в Німеччині перейшла до рук німецьких князів, які використовували боротьбу з католицькою церквою у власних інтересах. Отже, причинами поразки Селянської війни були відсутність єдності дій і спільного керівництва, перехід міських багатіїв і Лютера на бік феодалів, погане знання воєнної справи, слабка дисципліна в повстанських загонах, нездатність німецької буржуазії очолити повстання.

Завдання учням на первісне закріплення:

- Якими були причини поразки селянських загонів?
- Яка верства населення Німеччини після поразки Селянської війни очолила рух Реформації в Німеччині?

• Чому німецькі князі почали боротьбу з католицькою церквою?

5. Народження протестантизму.

Використовуючи **розповідь, вчитель** формує уявлення про розгортання Реформації після поразки Селянської війни.

У 1526 р. в боротьбу за реформу церкви вступили німецькі князі, які намагалися використати ідеї Лютера для зміцнення своєї влади й незалежності від імператора й папи римського. У 1529 р. на райхстазі в місті Шпейер імператор Карл V зажадав суворого дотримання католицького віросповідання на всій території Священної Римської імперії. П'ять князівств і 14 міст висловили різкий протест. Вони вважали, що в справах віри й совісті не можна підкорятися рішення більшості. Від цього часу прихильників Реформації стали називати протестантами. Князі-протестанти уклали військово-політичний союз для продовження Реформації. Розпочалася виснажлива війна між князями-католиками й князями-протестантами. Із метою придушення Реформації Карл V переправив до Німеччини 40 тис. добірних іспанських солдатів.

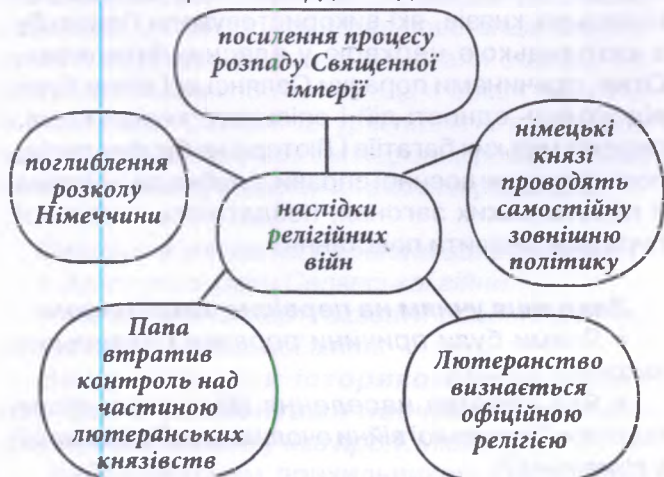
Отже, незважаючи на поразку Селянської війни, рух за реформацію католицької церкви розгорнувся з новою силою.

Завдання учням на первісне закріплення:

• Якою метою керувались князі-протестанти продовжуючи боротьбу за реформацію церкви?

Уявлення про Карла V **вчитель** формує за допомогою **історико-біографічного портрету**.

Карл був сином австрійського ерцгерцога Філіпа Красивого і іспанської королеви Хуани Божевільної. По батьківській лінії він припадав онуком імператора Священної Римської імперії Максиміліана I Габсбурга і Марії Бургундської, а по материнській лінії – іспанських королів Фердинанда й Ізабелли. Філіп

Красивий володів Бургундією і Нідерландами. Після смерті батька в 1506 році Карл успадкував його володіння і виховувався тіткою по батьківській лінії Маргаритою Австрійської, регентшею Нідерландів. Його вихованням керував також Адріан Утрехтський, майбутній папа Адріан VI.

Карл виріс в Нідерландах і був вихований в дусі вірності до католицької релігії. У 1515 році він почав самостійно правити. В Іспанії Карл приїхав уже після смерті діда Фердинанда в 1516 році. Тут він через багато років знову зустрівся з душевнохворою матір'ю. Хуана Божевільна не могла правити, і Карл зійшов на іспанський престол, об'єднавши спадок Фердинанда (Арагон, Сицилія, Сардинія, Південна Італія) і Ізабелли (Кастилія і володіння в Новому Світі). У 1519 році помер Максиміліан I, і Карл успадкував австрійські володіння, а також був обраний імператором Священної Римської імперії. Таким чином, під владою Карла об'єдналися ряд «спадщин», розташовані в різних країнах, населені різними народами, кожен зі своїми інтересами і напрямками зовнішньої політики, що зумовило різноспрямованість зовнішньої політики Карла V. Іспанія за Карла V продовжувала відігравати провідну роль у Великих географічних відкриттях (плавання Магеллана). У роки його правління відбуваються головні події Конкісти – завоювання Мексики Кортесом і імперії інків Пісарро. З середини XVI століття потік дорогоцінних металів з американських рудників став важливим інструментом імперської політики Карла V і його спадкоємців. У той же час Австрія піддалася натиску турків і виявилася під загрозою завоювання мусульманами. У Німеччині розвернувся складний і різноплановий процес релігійної Реформації.

Завдання учням на первісне закріплення:

• Занотувати дати життя Карла V.

Використовуючи **пояснення та карту поширення протестантизму, вчитель** розкриває зміст терміну «**протестантизм**».

Протестантизм – напрямок у християнстві, що відокремився від католицизму в період Реформації

у XVI ст. Поширений у США, Бразилії, ПАР, Великій Британії, Німеччині, країнах Скандинавії та інших. Загальна кількість протестантів у світі складає близько 725 млн. осіб.

Назвіть країни світу, у яких питома вага протестантів складає більше 10% населення.

Завдання учням на первісне закріплення:

- Занотувати термін «протестантизм».
- На політичній карті світу вказати основні протестантські країни.

Уявлення про наслідки релігійних війн в Німеччині **вчитель** формує, використовуючи прийом **стислої характеристики і структурної схеми**.

Війна між князями-католиками й князями-протестантами йшла з перемінним успіхом та у 1555 р. вона завершилась. Результатом довголітніх війн став релігійний мир, який було укладено 1555 р. на райхстазі в місті Аугсбург. Мирна угода зафіксувала головний принцип: «Чия влада, того й віра». Наслідками її стали:

- по-перше**, поглиблення розколу Німеччини;
- по-друге**, втрата римською курією контролю над рядом німецьких князівств, частина лютеранських князівств вийшли з-під контролю папського Риму;
- по-третє**, посилення процесу розпаду імперії;
- по-четверте**, німецькі князі почали проводити незалежну зовнішню політику;
- по-п'яте**, лютеранство поряд з католицизмом визнавалося офіційним віросповіданням.

Отже, війна між князями-католиками й князями-протестантами мала завершитись, вона – завершилась, але основні соціально-економічні та суспільно-політичні протиріччя, так і не було розв'язано. Одне з ключових – роздробленість Німеччини.

Завдання учням на первісне закріплення:

- Який основний принцип Аугсбурзького релігійного миру?

III. Закріплення вивченого матеріалу.

Клас ділиться на три групи, кожна з яких має виконати завдання.

Гра «Я знаю 5 імен...» (1-а група).

Учні називають п'ять імен, персоналій, які стосуються цієї теми. Наприклад: Мартін Лютер, Томас Мюнцер, Карл V, Габсбурги, Лев X.

Гра «Точність — ввічливість королів» (2-а група).

Учні занотують дати, що зустрічаються в тексті підручника. До кожної дати пропонуємо запитання, відповіді на які мають бути точними та лаконічними.

1483–1546; 1489–1525; 1517; червень 1524; 1524–1525 рр.

1. З якими подіями пов'язані ці дати?
2. Позначте у зошитах століття, що стосуються вписаних вами дат. Назвіть їх.
3. Скільки років прожив Лютер? Мюнцер? Чому Лютер прожив довше?
4. Що було раніше — виступ Лютера проти індульгенцій чи початок заворушень у південно-західній Німеччині?

IV. Підведення підсумків уроку.

Узагальнення вчителя.

Таким чином, загострення соціально-економічних і політичних суперечностей в Німеччині протягом XV – початку XVI ст., кризовий стан католицької церкви обумовили протестний громадський рух, кульмінацією якого стало поява М.Лютера, розгортання Реформації, яка змінила християнську церкву, вплинувши на соціально-економічний, суспільно-політичний й культурний розвиток Європи, зокрема певним чином (як передумова) викликавши Селянську війну 1524–1525 рр.

V. Подача домашнього завдання.

1. Опрацюйте параграф та підготуйте відповіді на запитання, виконайте завдання.
2. Висловіть судження, чому ідеї М. Лютера стали такими життєздатними і набули такого поширення у світі? Чому вони не втратили своєї важливості і сьогодні?
3. Ви – князь-лютеранин, у листі до свого друга князя-католика аргументуйте свій вибір, спробувавши повернути його на свій бік.
4. У чому справедливість оцінки деяких істориків, що «Реформація Мюнцера була народною»?
5. Заповніть порівняльну таблицю «Ідеї М. Лютера та Т. Мюнцера» за схемою:

	М.Лютер	Т.Мюнцер
спільне		
відмінне		

6. Охарактеризуйте та прокоментуйте карикатуру.

